

Kestävä kehitys suomalaisissa ammattikorkeakouluissa

Janne Salminen ja Mervi Friman

Kestävä kehitys on noussut yhdeksi keskeisistä puheenaiheista useiden viime aikojen akuuttien globaalien, mutta myös lokaalimpien haasteiden yhteydessä. Janne Salminen ja Mervi Friman pyrkivät artikkelissaan löytämään tapoja kartoittaa kestävän kehityksen merkitystä ja ulottuvuuksia ammattikorkeakoulujen toiminnassa Suomessa. Kirjoittajat päätyvät sporadisuuuteen kestävän kehityksen edistymistä kuvaavana terminä. Tulos kytkeytyy kansallisen tason ohjauksen heikkoon vaikuttavuuteen. Tulokset ovat sikäli huolestuttavia, että jos työmarkkinoille siirtyvät opiskelijat eivät saa osana koulutustaan merkittävää työkalupakkia kestävän kehityksen suuntaan, ei yhteiskunnan ohjaaminen tähän keskeiseen tavoitteeseen näytä tulevaisuudessakaan kovin vahvalta.

Johdanto

Näytöt ilmaston muutoksen etenemisestä ja pahenevasta luontokadosta (EU 2021; IPCC 2022), edelleen käynnissä oleva globaali Covid-pandemia ja viimeksi sota Euroopassa ovat järjestyttäneet ihmisten käsityksiä turvallisuudesta tulevaisuudesta. Kaikki mainitut asiat kuuluvat eittämättä pirullisten ongelmien laariin (Rittel & Webber 1973) ja tarvitsevat siten radikaaleja korjaamismalleja. Uudet ratkaisut vaativat uusien mallien luontia (Scout & Geels 2008) sekä 'saavutettujen mukavuuksien' merkityksen uudelleen arvottamista kulttuurisen muutoksen kautta (mm. Salonen & Bardy 2017). Mainittujen kriisien ratkaisut edellyttävät myös kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia toimenpiteitä [vertaa kestävän kehityksen tavoitteet 2030 (SDG 2030); YK 2015]. Korkeakouluilla on tunnustetusti ollut merkittävä rooli tutkimus- ja koulutustehtävän kautta yhteiskunnallisten muutosten ajajana ja käynnistäjänä (Clark ym. 2016; Friman ym. 2018).

Esteitä ja hidasteita kestävyuden edistämiseen on etsitty globaalilla tasolla (mm. Ávila ym. 2017; Mulà ym. 2017; Sarmalisto ym. 2013). Tutkimuksissa merkittävimmiksi hidasteiksi on

havaittu, että korkeakoulujen johto ei ole tukenut toimia tarpeeksi ja että henkilöstöllä ei ole riittävää osaamista kestävän kehityksen sisällöistä. Djordjevic & Cotton (2011) peräänkuuluttavat vuoropuhelun merkitystä sekä aikaa ja tilaa yhteisen ymmärryksen muodostamiselle. Koulutuksen näkökulmasta keskeinen tekijä on opetushenkilöstön kestävän kehityksen osaaminen sekä koulutus- ja tutkimusyhteistyön vahvuus. Korkeakoulujen sisäinen yhteistyö saa rinnalleen kumppanuuksien merkityksen Blanco-Portelan ym. (2017) tutkimuksessa. Parhaimmillaan yritysten ja korkeakoulujen yhteistyö kannustaa ja kirittää toinen toistaan jakamalla uusinta tietoa sekä ratkomalla yhteisiä ongelmia. Mutta miten on kestävän kehityksen periaatteiden omaksumisessa edetty? Paneudumme aiheeseen tässä tutkimuksessa suomalaisen ammattikorkeakoulujärjestelmän näkökulmasta.

Tutkimuksen taustaa

Korkeakouluja on pidetty hidastaviksi ja jähmeinä, jopa haluttomina uudistujina (Olsen & Maassen, 2007; Friman ym. 2022). Suomessa muutoksen vaikuttavimmat ajurit tulevat ohjaus-

viesteinä Opetus- ja kulttuuriministeriöstä heijastaen kansainvälisen korkeakoulupolitiikan painotuksia (Friman ym. 2018). Kestävän kehityksen tavoitteiden huomioimiseen suunnattuja viestejä on tullut opetus- ja kulttuuriministeriöstä 2000-luvun alun aikana useita (Taulukko 1.). Niihin ei ole kuitenkaan kytketty taloudellista kannustetta, jolla olisi todennäköisesti ollut aktivoiva vaikutus ammattikorkeakouluille. Korkeakoulujen arvioinnissa kestävä kehitys ei ole 2000-luvun alussa ollut eksplisiittisesti arviointikohteena, mutta se on saatettu ottaa huomioon auditointivierailujen yhteydessä (KKA 2007; KKA 2012).

Nurmi ja Mahlamäki (2015) tarkastelivat suomalaisten ammattikorkeakoulujen pedagogisia strategioita koko ammattikorkeakoulun vision toteutumiseen johtavina asiakirjoina. Visio-sanastoa olivat kansainvälisyys, vastuullisuus, osallisuus, yhteistyö ja verkostot. Arvoiksi mainittiin arvostus, menestys ja eettinen vastuullisuus. Pedagogiset strategiat olivat linjassa korkeakoulujen päästrategioiden kanssa, jolloin kestävä kehityksen tarkempaa haltuunottoa ei asiakirjoissa käsitelty. Vastuullisuusterminologian käyttö sinällään kertoo ilmiön tunnistamisesta, vaikka sisältö jäi asiakirjoissa tarkentamatta.

Ammattikorkeakoulutusta tutkineita väitöskirjan tekijöitä kestävä kehityksen teema ei ole juurikaan kiinnostanut. Rohwederin (2001) tutkimuksessa luotu malli on avauspuheenvuoro keskusteluun ekologista paradigman muutosta edistävästä opetussuunnitelmateoreettisesta kehityksestä. Curriculum-ajatteluun perustuva ympäristökasvatuksen opetussuunnitelmateoreettinen ja normatiivinen malli on tehty liiketalouden koulutusta varten sisältäen opetussuunnitelman ympäristökasvatuksen keskeiset kehittämiselementit. Opetussuunnitelmatyöskentelyn perustana tulisi tutkimuksen mukaan olla koko koulutusorganisaatiosta lähtevä systemaattinen ulkoisen toimintaympäristön kehittämisen näkökulma. Penttilän (2012) tutkimus fokusoitui niin ikään hallinnon

ja kaupan alalle. Opetussuunnitelma-analyysissa havaittiin, että ammattikorkeakoulujen keskittävän ympäristöasioissa yksittäisiin elementteihin ja nimityksiin ja ettei holistista integroitumista ollut. Haastatteluissa ilmeni, etteivät ympäristökysymykset ole mukana korkeakoulun strategisissa tavoitteissa, vaikkakin perushuoli oli yhteinen. Kestävän kehityksen taloudelliset tai sosiaaliset ulottuvuudet eivät siis nousseet esiin kummassakaan työssä.

Näin ollen oletuksena voidaan pitää sitä, että kestävä kehitys ilmentyy ammattikorkeakoulujen toiminnassa sporadisuuksena eli moninaisena, siellä täällä esiintyvänä ja eri tavoin tulkittuna.

NÄIN OLLEN OLETUKSENA
VOIDAAN PITÄÄ SITÄ, ETTÄ
KESTÄVÄ KEHITYS ILMENTYY
AMMATTIKORKEAKOULUJEN
TOIMINNASSA SPORADISUUS-
TENA ELI MONINAISENA,
SIELLÄ TÄÄLLÄ ESIINTYVÄNÄ
JA ERI TAVOIN TULKITTUNA.

Kestävän kehityksen edistämistyöstä korkeakouluissa on tehty useita tutkimuksia (Salminen 2012; Mulä ym. 2017; Friman ym. 2018; Friman ym. 2021; Gutierrez-Bucheli ym., 2022). Näiden mukaan tilannetta kuvaa parhaiten juuri systemaattisuuden puute ja tulkinnan vapaudet siinä, miten ja

missä kestävä kehitystä edistäviä toimia korkeakoulussa toteutetaan. Tämä on mielenkiintoista koska tavoitteeksi esim. YK:ssa on asetettu juuri päinvastainen ihannetilä: kestävä kehitys on inklusiivista ja kaikkien korkeakoulutekemisen integroitunutta (UNECE 2005). Vai oliko integrointi jo niin syvää, että se jäi tutkijoilta havaitsematta. Luultavasti tästä ei kuitenkaan ollut kyse. Kestävä kehitys ei tutkimuksen mukaan näyttänyt yltäneen korkeakoulujen kattavaksi strategiseksi toiminnaksi (katso myös Ståhl ym. 2022).

Suomalaiset korkeakoulut aloittivat moninaiset kestävä kehityksen toimet kansainvälisen trendin mukana 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana (osa varmasti jo aiemmin, kuten sektorin sporadisuus ennustaa). 2020-luvulla yhteiseksi tavoitteeksi on asetettu hiilineutraalisuus korkeakouluissa vuoteen 2030 mennessä. Hiilineutraalisuus tavoitetta edistämään laadittiin yhteinen päästölaskentamalli. Tämän mallinnustyön jälkimainingeissa alettiin valmistella koulutuksen ja tutkimuksen katta-

via korkeakoulusektorien yhteisiä ja ammattikorkeakoulujen omia tavoite- ja toimenpideohjelmaa (Puurula ym. 2021). Kestävän kehityksen toimien alkaminen taloudellisestikin tarkoituksenmukaisesta kulmasta, kampuustoimista, on tyypillistä korkeakoulujen ranking-datan perusteella (Friman ym. 2022).

Tutkimusaineisto, -ongelma ja -menetelmät

Haemme kahdesta aineistosta vastausta kysymykseen korkeakoulupoliittisten kestävästä kehityksestä koskevien linjausten ilmenemisestä ammattikorkeakouluissa. Läpikäymme kolme rajaamaamme viisivuotiskautta alkaen vuodesta 2007 ja päätyn vuoteen 2021. Lisäksi ilmiön ymmärtämiseksi tarkastelimme ennen vuotta 2007 tapahtunutta sekä katsomme nykytilannetta. Peilaamme lähimenneisyyden kehitystä nykyhetkeen ja etsimme aikanaan sovittujen tai keskustelussa esillä olleiden asioiden vaikutusta kehityskulkuun.

Vaikuttavia asioita on etsitty valikoidusta kirjallisesta aineistosta. Aineisto ei ole kaiken kattava, vaan esiin on nostettu tutkijoiden mielestä keskeisiä julkituloja (esim. opetusministeriö/opetus- ja kulttuuriministeriö -vetoiset julkaisut). Ammattikorkeakoulutusta koskevana aineistona ovat opiskelijoiden ja henkilöstön kirjalliset tuotokset, joista haetaan kestävästä kehityksen teemojen esiintyvyyttä.

Tutkimuksen tavoite oli näillä aineistoilla kuvata määrällisesti ilmiön kehitystä ja nykytilannetta amk-sektorilla sekä osoittaa kehityksen vaiheiden mahdollista linkittymistä kansalliseen kestävästä kehityksen ohjaukseen tai asiasta käytyyn keskusteluun ajanjaksolla. Esiin ei nosteta yksittäisiä korkeakouluja ja niiden strategioita tai tekemisiä kestävyystyössä. Toisaalta empiriaan perustuva lähtöoletus oli, että kehitys on ollut sporadista ja perustunut kestävästä kehityksestä innostuneisiin henkilöihin tai ryhmiin. Tästä on voinut seurata että, mikäli innostuneiden joukkoon on kuulunut päättävissä asemissa olevia, näkyvyys on voinut olla huomattava yksittäisen korkeakoulun kohdalla.

On myös kiinnostavaa, kuinka laajaa ja systemaattista toiminta on ollut koko amk-sektorin koulutus ja tki-toiminnassa. Tästä ei ole aiemmin tehty laajaa kansallista analyysiä. Syynä on saattanut olla mm. relevantin tutkimusaineiston määrittelyn ja koostamisen hankaluus. Haastoimme tämän ongelman käyttämällä hyvin yksinkertaista indikaattoria kestävyteen liittyvistä aktiivisuuksista ammattikorkeakouluissa.

Väitämme, että opinnäytetöiden ja muiden julkaisujen määrä kansallisessa Theseus-talennusjärjestelmässä heijastelee ammattikorkeakouluissa tapahtunutta kestävästä kehityksen kypsyystilan muutosta (toiminnan määrä). Oletus oli, että valituilla hakusanoilla saadaan näkyviin julkaisut, joiden ytimessä on kestävyysasioita ja siten on mahdollista esittää määrällinen arvio amk-sektorin aktiivisuudesta tällä alueella. Jokainen amk-tutkinnon suorittanut tekee opinnäytetyön valmistuakseen, aivan kaikki työt tosin eivät päädy tietokantaan. Lisäksi Theseuksessa julkaistut muut julkaisut antavat kohtuullisen hyvän ja yleistettävän kuvan mm. tehdyistä tki-hankkeista (raportit ja henkilöstön monografiat).

Kirjallisuushaissa käytettiin “kestävä kehitys” tai “sustainable development” tai “hållbar utveckling” fraaseja (sanaparit). Lisäksi käytettiin hakusanaa “kiertotalous” ja fraasia “circular economy” tai “cirkulär ekonomi”, joka osoittaa yhtä ammattikorkeakoulujen toiminnan profiiliin sopivaa ratkaisumallia kestävästä kehityksen haasteisiin. Kahdella käytetyllä sanaparilla oli tavoitteena osoittaa mahdollinen käsitteiden muuntumisen (eli korvautumisen) vaikutus ilmiön ilmaantuvuuteen. Sanojen esiintyminen ja sisällön täsmäminen kestävästä kehityksen aihepiiriin varmistettiin satunnaisilla pistokeilla lukemalla useita tiivistelmiä eri kohdilta hakutulosta (järjestetty relevanssin mukaan). Sanaparit määritettiin haussa sanaliitoksi. Haut tarkennettiin kolmelle viiden vuoden ajaksolle ja hakusanat/fraasit tuli löytyä jostain kohtaa julkaisusta (suuremmat luvut, ja sisällön kohdentuminen itse asiaan epävarmempaa) tai julkaisujen tiivistelmistä (varmemmin asiaan

liittyvä julkaisu). Tiedonhakuja tehtiin huhtikuussa 2022 kahden viimeisen viikon aikana.

Tulokset

Kansallisen kestävänsä kehityksen ohjauksen ja ilmiöstä käydyks keskustelun etenemistä on kuvattu kokoamalla yhteen tutkijoiden valitsemat mielestään keskeiset julkaisut ja arvioimalla niiden merkitystä kehitykskulussa (Taulukko 1.). Jälkikäteen arvioituna kansallisten tavoitteiden, toimenpide-ehdotusten ja kehittämissohjeiden merkitys näyttää pääasiallisesti vähäiseltä. Tulokinta perustuu siihen, että asiakirjoihin ei juurikaan ole palattu tai niitä ei ole käytetty lähteinä myöhemmin. Aikalaiskokemukset asiakirjoista ja

niiden vaikuttavuudesta olivat hyvinkin vaihtelevia (Salmisen henkilökohtainen huomio).

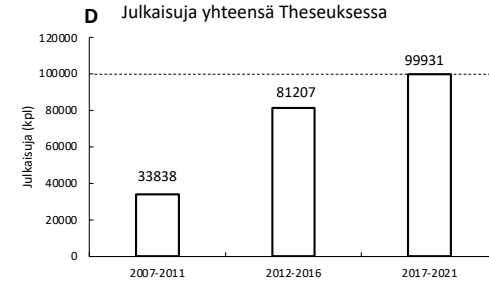
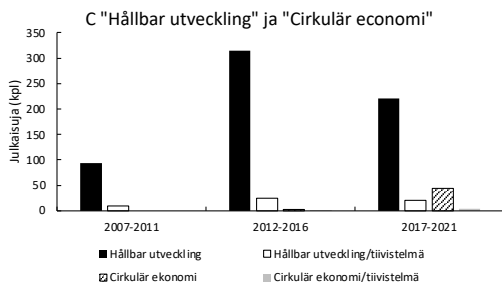
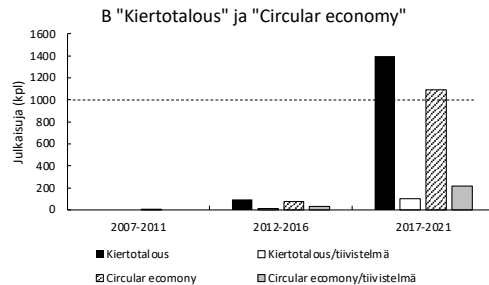
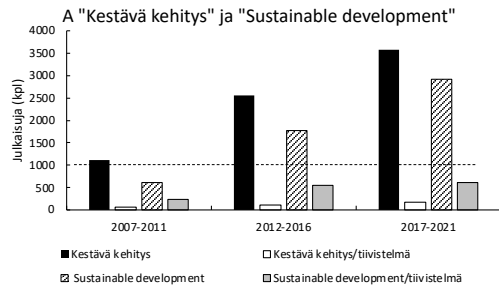
Kestävänsä kehityksen liittyvät sisällöt ovat tasaisesti lisääntyneet ammattikorkeakoulujen julkaisumuotoisten tuotosten osalta Theseus-tietokannassa (Kuvio 1.). Määrät suhteutettuna julkaisujen kokonaismäärään jäävät kuitenkin vielä pieneksi viimeisenä viisivuotiskautenakin. Prosentuaalisesti esimerkiksi fraasin “kestävä kehitys” löytyminen julkaisun koko tekstistä on parhaimmillaankin vain prosenttiluokkaa suhteessa Theseuksen kokonaisjulkaisumäärään. Kun katse kohdistetaan vain niihin julkaisuihin, joissa fraasi löytyy tiivistelmässä, ollaan sen ilmaantuvuudessa vain promillettasolla.

Taulukko 1. Tutkimukseen valitut julkaisut eri ajanjaksoilta. Vaikutusta (tutkijoiden tekemää laadullista arviota) ja sisältöjä kuvattu hyvin rajallisesti ja keskittyen valikoituihin kestävänsä kehityksen edistämistoiimiin.

Ajanjakso ja julkaisu	Sisältö	Vaikuttavuus	Huomioita
Lähtötilaa			
KESU 2003–2008	Kansainvälinen kestävänsä kehityksen edistämisen nivominen kansalliseen ohjaukseen.	Epäsuorasti arvioiden, eli verraten tietoon kokonaiskehityksestä, vaikutus jäänyt pieneksi.	Merkittävin korkeakoulujen ohjausasiakirja. (Lähde OPM, 2006a)
Baltic 21 E ohjelma	Vuosina 2002–2005 OPM toteutti Itämeren maiden kestävänsä kehityksen koulutuksen edistämishjelmaa	Eteneminen hidasta koulutuksessa, tki-työssä nopeampaa.	Käsitteen hahmotus epäselvää. Päätäjät eivät ymmärtäneet tärkeyttä. Resurssien puute (vain perusrahoitus tarjolla). (Lähde OKM, 2006 a)
Sudenet-verkosto	Muutaman amk:n verkosto (Polytechnic Network for Sustainable Development) ja OKKA-säätiö käynnistivät vuonna 2004 kestävänsä kehityksen edistymisen arviointimenetelmien laatimisen.	Ehdotusten leviäminen käyttöön jäi vähäiseksi ja verkosto suppeaksi.	Myöhemmin vastaavansä yhteistyöaloitteita/ alustoja/projekteja edustavat mm. Yliopistojen keke-foorumii (2008), Nordic Sustainable Campus Network (2012), Climate university (2018), Kiertotalousosaamista ammattikorkeakouluihin (2018–2020). (Lähteet, OPM, 2006a; Asikainen & Rajala, 2020)
UN DESD 2004–2014	Vuonna 2004 käynnistyi YK:n kestävänsä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmenen (Decade of Education for Sustainable Development). DESD:tä toteutti Suomen strategia 11 linjauksen voimin.	Ohjelma ei merkittävästi systematisoinut korkeakoulujen kestävyyspönnisteluja.	Linjauksia: kestävä kehitys on painopistealue, asialle osoitetaan todellista sitoutumista, integrointi ja läpäisevyys vallitsee ja toiminta on osallistavaa, poikkitieteellistä. Henkilöstöä koulutetaan. Lähde OPM, 2006a)

Ajanjakso ja julkaisu	Sisältö	Vaikuttavuus	Huomioita
2007–2011			
OPM, 2008a	Julkaisu käsitteli pedagogisia ratkaisuja kestävä kehityksen koulutuksessa. Osana OPM:n Kasvaminen maailman laajuiseen vastuuseen –projektiä 2008–09.	Ratkaisumallien käytön leviämistä ei ole tietoa.	’Ruorimalli’, jonka keskeiset elementit olivat kestävä kehityksen kontekstiriippuvuus, alakohtainen tietotaito ja tarvittavat generiset työelämätaidot.
OPM, 2008b	Julkaisu käsitteli kestävä kehityksen koulutuksen ja tki:n yhteiskunnallista roolia. Osana OPM:n Kasvaminen maailman laajuiseen vastuuseen –projektiä 2008–09.	Ei arvioitu. Julkaisulla opetusministeriö peräänkuuluttaa yhteiskunnan eri toimijoita konkreettiseen kestävä kehityksen toimintaan. Samalla arvovaltaiset kirjoittajat alleviivaavat koulutusorganisaatioille kestävä kehityksen merkittävyyttä.	Projektin tavoitteena oli kohottaa globaalikasvatuksen laatua ja vaikuttavuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Julkaisulla pyrittiin luomaan mielikuvaa kaikkien yhteiskunnan toimijoiden yhteisestä ponnistuksesta.
OPM, 2009	Julkaisu esitteli kestävä kehityksen etenemisen mittaamismahdollisuuksia. Osana OPM:n Kasvaminen maailman laajuiseen vastuuseen –projektiä 2008–09.	Ei saavuttanut suurta suosiota. AMK-päivät Oulussa v. 2009 otsikoitiin: Korkeakoulu ja globaali vastuu.	Esitteli kokemuksia mitariedotusten käytöstä, mutta niitä ei omaksuttu esim. Karvin auditoinneissa. Amkien osalta mittaristo todettiin raskaaksi, mutta keveämpää ehdotusta ei tehty.
Auvinen ym., 2010	Arene lisäsi kestävä kehityksen osaamisen eettisyyden alle kuuluvaksi, ei omaksi, osaamisvaatimukseksi.	Muutamissa amkeissa asiaa pohdittiin esim. soveltaen omaan pedagogiseen malliin.	Kestävä kehityksen osaaminen nähtiin yhtenä osana geneerisiä tulevaisuuden työelämässä tarvittavia osaamia.
2012–2016			
Ilmavirta ym., 2013	Raportti pohtii korkeakoulujen yhteiskunnallista vaikuttavuutta.	Ei sisältänyt suoranaisia kestävä kehityksen näkökulmia.	Raportin (KKA) kehitys-avauksiin ei kestävä kehityksen teemoja päätynt.
OKM, 2015	Raportti pohtii korkeakoulujen yhteiskunnallista vaikuttavuutta.	Kestävä kehityksen näkökulma ei ollut mukana.	Niiniluoto (2015) nosti esiin globaalit kestävyys-haasteet mutta raportin kehitys-avauksiin ei kestävä kehityksen teemoja päätynt.
UN SDG 2030	Vuonna 2015 lanseerattiin YK:n kestävä kehityksen tavoitteet (17 kpl) tuleville vuosille.	Ei tutkimustietoa ammattikorkeakoulujen reagoimista.	Lähteenä YK 2015.
2017–2021			
OKM, 2019	OKMn strategiassa v. 2019 visio kiteytyy toiminta-ajatuksiksi ja arvopohja toimintalupaukseksi. Strategia sisältää kolme vaikuttavuustavoitetta ja niiden tarkemmat painotukset: 1) kaikkien kyvyt ja osaaminen vahvistuvat, 2) luova, tutkiva ja vastuullinen toiminta uudistaa yhteiskuntaa ja 3) merkityksellisen elämän edellytykset turvataan yhdenvertaisesti.	Ammattikorkeakoulujen verkkolehti UAS Journal suuntautui kestävä kehityksen teemoihin.	Seurantaindikaattoreina mainitaan YK:n kestävä kehityksen tavoitteet (SDG 2030).

Ajanjakso ja julkaisu	Sisältö	Vaikuttavuus	Huomioita
Arene, 2020	Arenen kestävän kehityksen ohjelmassa YK:n SDG 2030 sisällöt esiin ammattikorkeakoulujen kielenkäyttöön.	Yhteinen laskentamalli ammattikorkeakoulujen CO ₂ - päästöjen arviointiin, valtakunnallinen verkostoituminen, koulutuksen tarjoaminen eri henkilöstöryhmille.	Hiilineuraalisuustavoite korostui.
Nykytilaa			
VNK, 2013	Yhteiskuntasitoumukset 2050 vuodesta 2013.	10 ammattikorkeakoulua tehnyt (5/2022) eli alle puolet 24:stä.	8 koskien koko ammattikorkeakoulua, 2 koskien tiettyä koulutusta/toimintoa.
Arene, 2022	Ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvosto laati kestävän kehityksen kompetenssikuvaukset.	Merkitys tullaan näkemään lähitulevaisuudessa. Jo nyt on nähtävissä kestävyyspuheen lisääntyminen. Uudistettu ohjeistus (vrt. Arene, 2010) koulutuksen systematisointiin.	Kompetenssit jättävät alakohtaisille tulkinnoille ja muokkaamiselle tilaa. Määrittelyt tukeutunevat ilmeisemmin siihen oletukseen, että kestävän kehityksen toimintatavat, tietopohja ja tulevaisuuskuvat ovat opettajilla hallussa ja siten vietävissä alakohtaiseen opetukseen.

Kuvio 1. Ammattikorkeakoulujen julkaisutietokanta Theseuksen pohjalta on etsitty opinnäytteitä ja muita julkaisuja, jotka sisältävät mainitut hakusanat (A-C). Pylväiden selitykset kuvissa. Kuviiin A ja B lisätty 1000 löydöksen raja, joka vastaa 1 % ilmaantuvuutta suhteessa viimeisen ajanjakson (2017–2021) aikana tuotettujen julkaisujen kokonaismäärään (D). Huomaa y-akselien eri mittakaavat.

Kiertotalous edelleen nousevana ilmiönä ei sotkenut ilmaantuvuuskuviota, vaan oli hyvin yhtenäinen kestävä kehitys -fraasin kanssa. Englanninkieliset muodot ovat useammin esillä tiivistelmissä. Ruotsinkieliset tuotokset näin mitattuna jäivät harvalukuisiksi.

Yhteenveto ja pohdintaa

Kansallinen kestävä kehityksen ohjaus korkeakouluissa näyttäytyi vahvana ja systemaattisena kansainvälisesti vertailtuna (Friman ym. 2018). Mainitussa tapaustutkimuksessa nousi esiin ilmiöitä, joiden tulkittiin kuvastavan onnistunutta kestävä kehityksen koulutuspolitiikkaohjailua systeemitasolla Suomessa ja EU:ssa. Sen sijaan nyt tehdyn tutkimuksen menetelmin tarkasteltuna kansallisen ohjauksen vaikuttavuus näyttäisi jääneen varsin vaatimattomaksi.

Ammattikorkeakoulujen eteneminen kestävä kehityksen saralla on ollut positiivista, mutta määrällisesti vaatimattomaa tässä esitetyllä (koko sektoria koskevalla ja epäsuoralla) mittarilla eli opinnäytteiden ja henkilöstön tuottamien julkaisujen kautta mitattuna (<3 % tuotannosta). On hyvin mahdollista, että tiukemalla tai toisenlaisilla hakusanoilla tai sanaliitoilla tulos paranisi tai ainakin muuttuisi (Salminen 2012). Tutkimuksessa pantiin merkille myös Theseus-järjestelmään kirjattujen julkaisuihin liittyvien avainsanojen hajautuminen laajaksi ja vaihtelevaksi sanajoukoksi. Tämä kertoo kestävä kehityksen käsittelystä useilla elämän alueilla ja erilaisilla tulokulmilla. Toisaalta monia avainsanoja esiintyi vain kerran. Näin ollen päätulos ei juurikaan oleellisesti muuttuisi hakusanoja lisäämällä tai vaihtamalla (toki osumatodennäköisyys aina paranisi). Tulos antanee siis riittävän tarkan kuvan ammattikorkeakoulujen opinnäytteiden ja Theseukseen tallennettujen julkaisujen liittymisestä kestävä kehityksen ilmiöön. Aineiston kat-

tavuutta pohdittaessa voidaan miettiä alakohtaisen terminologian yhteyttä kestävä kehityksen teemoihin.

Johdannossa esitetyt pirulliset haasteet (ilmasto, luontokato, sota) ja niiden ratkaisut eivät nousset ammattikorkeakouluhenkilöstön listalla korkeakouluissa tehtäviin ponnistuksiin vuonna 2020, kun asiaa katsottiin ja kysyttiin YK:n SDG 2030 -kehityksessä. (Arene 2021). Poikkeuksen teki kestävä teollista tuotantoa ja innovointia käsittelevä teema (sija 2.). Päällimmäiseksi näytti nousseen koulutukseen (1.), yleiseen hyvinvointiin (3.) ja yhteistyöhön (4.) liittyviä teemoja.

Korkeakoulujen autonomian piirissä tapahtuneeseen koulutuksen, tki-työn ja kampuskehityksen vapaaehtoiseen kestävä kehityksen edistämiseen ladattiin toiveita 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä (OPM 2006b; OPM 2008a; OPM 2008b). Samaan aikaan käynnistynyt YK:n kestävä kehityksen edistäminen koulutuksessa vuosikymmen 2005 - 2014 jäi suomalaisissa ammattikorkeakouluissa vaatimattomaksi huolimatta silloisen opetusministeriön globaalien kasvatuksen hankkeesta. Hanke konkretisoitui pikemminkin

julkaisuihin kuin teoksi. Toisaalta kestävä kehityksen asioihin panostettiin paikoitellen vahvasti (Salminen 2012; Asikainen & Rajala 2020). Aikajakso näytti kuitenkin olleen vahvojen sattu-manvaraisten ja innostuneiden yksittäisten toimijoiden, kuten laatujohtamisen asiantuntijoiden, varassa. Sporadisuus oli siis ilmiön edistymistä hyvin kuvaava termi. YK:n SDG 2030 teemat ovat viime vuosina tunnustettu ammattikorkeakouluissa (Arene 2020). Nähtäväksi jää, missä määrin sisältöjä sovelletaan, tutkitaan ja tulkitaan omaan toimintaan.

Kansainvälinen kehitys näyttää, että kestävyys edistämiseen sitoutuneilla korkeakouluilla (tässä: halukkuus mitata edistymistään rankingissa) koulutus ja tki-työn kestävä kehityksen

AMMATTIKORKEAKOULUJEN ETENEMINEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN SARALLA ON OLLUT POSITIIVISTA, MUTTA MÄÄRÄLLISESTI VAATIMATTONTA TÄSSÄ ESITETYLLÄ (KOKO SEKTORIA KOSKEVALLA JA EPÄSUORALLA) MITTARILLA ELI OPINNÄYTTEIDEN JA HENKILÖSTÖN TUOTTAMIEN JULKAISUJEN KAUTTA MITATTUNA (<3 % TUOTANNOSTA).

sisällöt (kädenjälki) olisivat vahvemmin edustettuina kuin korkeakoulujen ympäristö- ja sosiaalisen jalanjäljen hallinta (Friman ym. 2022). Lisäksi tutkimus tuo esiin suuren vaihtelun korkeakoulujen kestävän kehityksen kypsyytasoissa eli sporadisuus näkyy myös korkeakoulujen välillä (ei vain korkeakoulun sisällä, Friman ym. 2018).

Mielenkiintoinen huomio on etiikan asemoituminen ammattikorkeakoulutuksen kompetenssi-määrittelyihin. Kestävä kehitys sisältyi aiemmassa (2010) kokonaisuudessa osaksi eettistä kompetenssia, mutta v. 2022 nousi omaksi kompetenssiksi (Arene 2022). Koska kestävän kehityksen kysymykset ovat moraalisia (mm. Wexler, 2009), vaaditaan niiden ratkomiseen vahva substanssiperustainen tieto- ja taitopohja (Friman ym. 2018). Toisaalta tuore määrittely nostaa kestävän kehityksen ilmiötä määritteleväksi yläkäsitteeksi, jota on helpompi käsitellä esimerkiksi YK:n SDG 2030 teemojen kautta.

Korkeakoulujen rahoitusmallista on puuttunut ja puuttuu kestävän kehityksen kannusteet ja tiukempi ohjaus (vertaa OKM 2015). Sitä, olisiko näin pitänyt olla, emme lähde arvioimaan muuten kuin siten, että nollasummaperustaisessa rahoitusmallissa rahoitus olisi siirretty muilta rahoituskohteilta kestävyystyöhön. Viimeisimmässä ammattikorkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välisissä tavoitesopimuksissa (vuosille 2021–2024) kestävän kehityksen tavoitteita on asetettu, mutta niiden ohjaava painoarvo on sopimuskauden tässä vaiheessa vielä epäselvä. Myös Karvin arviointi sisältää kestävyuden ja vastuullisuuden arviointia ainakin 'globaalit haasteet' nimikkeen osalta (Karvi 2019).

Korkeakoulujen kestävän kehityksen tilan määrittämiseen on useita erilaisia kansainvälisiä ranking-järjestelmiä (mm. GreenMetric World University Rankings, Times Higher Education Impact Rankings). Osallistuminen näihin on ollut ammattikorkeakoulujen osalta vähäistä. Osa rankingeista on hankalia vaativien akateemisten mittareiden vuoksi (julkaisut Scopus-tietokannassa), jolloin mm. kestävän kehityksen edistämistyö esim. EU:n rakennerahastoilla tehtävä, jää helposti vaille arvoa. Menestymisellä kestä-

vyys- ja vastuullisuusvertailuissa olisi kuitenkin arvoa myös korkeakoulujen markkinoinnissa ja keskinäisessä kilpailussa, koska kestävän kehityksen arvopohja on nuorista yhä tärkeämpää ja voi osaltaan vaikuttaa opiskelupaikkavalintoihin (Stensaker 2007).

Tutkimuksellisesti mielenkiintoisia kysymyksiä tulevat olemaan mm.: 1) Mikä merkitys kestävän kehityksen osaamisella on kilpailussa työelämässä esim. rekrytoinnissa ja palkkauksessa? (vertaa Salminen 2012) ja 2) miten ammattikorkeakoulutuksessa saadut kestävän kehityksen valmiudet siirtyvät ja edistävät työelämän kestävyyttä.

Kestävän kehityksen teema ei juurikaan näytty opinnäytteissä ja julkaisuissa tutkimusaikana. Kuitenkin taannoin käynnistetyt toimenpiteet ammattikorkeakoulusektorilla (Arene 2020) tulevat mahdollisesti muuttamaan tilanteen. Muutoksen mahdollistumista tukee sekin, että tarttuminen entistä vahvemmin ja ratkaisukeskeisesti globaaleihin ja paikallisiin kestävyys-haasteisiin, on ammattikorkeakouluille erityisen hienosti soveltuva alue toimia. Käytännön toimien rinnalla on tarpeen muistaa ammattikorkeakoulujen sivistystehtävä. Kestävää kehitystä edistävät teknologiset ratkaisut tai sosiaaliset innovaatiot eivät toteudu ilman kulttuurista muutosta. Tätä kulttuurimuutosta tukee myös aiemmin mainittu uuden sukupolven arvopohja (siis korkeakoulutuksesta huolimatta). Monialaisilla ammattikorkeakouluilla on huikea mahdollisuus lähestyä ongelmia monitieteisin ja -ammattillisin kokoonpanoin yhdessä kumppanien kanssa. ■

Lähteet

ARENE (2020). Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu – Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelma. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. <http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/Kest%C3%A4v%C3%A4%20vastuullinen%20ja%20hiilineutraali%20ammattikorkeakoulu.pdf?t=1606145574>.

ARENE (2021). Ammattikorkeakoulujen henkilöstö

- kestävää kehitystä ja vastuullisuutta edistämässä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2021/Ammattikorkeakoulujen%20henkil%C3%B6st%C3%B6%20kest%C3%A4v%C3%A4%C3%A4%20kehityst%C3%A4%20ja%20vastuullisuutta%20edist%C3%A4m%C3%A4ss%C3%A4%20-raportti%202021.pdf?t=1621518299>
- ARENE (2022). Suositus ammattikorkeakoulujen yhteisistä kompetensseista ja niiden soveltamisesta. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/suositus-ammattikorkeakoulujen-yhteisista-kompetensseista-ja-niiden-soveltamisesta-2022/>
- ASIKAINEN, E. & RAJALA, P. (2020). Finland - Towards a Sustainable Society. In: Graap, T., Ingólfssdóttir, A.H. & Blaxekjær, L.Ø. (Toim.) *The Future of the North - Sustainability in Nordic Countries*, s. 273-304. Marburg: Metropolis-Verlag.
- ÁVILA, L. V., FILHO, W. L., BRANDLI, L., MACGREGOR, C. J., MOLTHAN-HILL, P., ÖZUYAR, P. G., & MOREIRA, R. M. (2017). Barriers to innovation and sustainability at universities around the world. *Journal of Cleaner Production*, 164, s. 1268–1278. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.07.025>.
- BLANCO-PORTELA, N., BENAYAS, J. PERTIERRA, L.R., & LOZANO, R. (2017). Towards the integration of sustainability in higher education institutions: A review of drivers of and barriers to organizational change and their comparison against those found of companies. *Journal of Cleaner Production*, 16, s. 563–578. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.07.252>
- CLARK, W.C., VAN KERKHOFF, L., LEBEL, L. & GALLOPIN, G.C. (2016) Crafting usable knowledge for sustainable development, *Proceedings of the National Academy of Sciences (USA)*, 113(17), 4570–4578.
- DJORDJEVIC, A. & COTTON, D.R.E. (2011). “Communication the sustainability message in Higher education institutions”. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, Vol. 12(4), 281–394.
- EU (2021). The EU Biodiversity Strategy to 2030. https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_en
- FRİMAN, M., SCHREIBER, D., SYRJÄNEN, R., KOKKONEN, E., MUTANEN A. & SALMINEN, J. (2018). Steering sustainable development in higher education - Outcomes from Brazil and Finland. *Journal of Cleaner Production*, 186, 364–372.
- FRİMAN, M., SCHREIBER, D., MUTANEN, A., PERÄLÄ, S. & SALMINEN, J. (2021). Wicked problems matter: Universities’ research topics convergence despite divergence in local education and innovation policies. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 22(8), 108–124.
- FRİMAN, M., SCHREIBER, D., MUTANEN, A. & SALMINEN, J. (2022). Common features and future trends of the sustainable higher education sector according to international sustainability ranking data. *Sustainability Science*, online first status. <https://doi.org/10.1007/s11625-022-01134-x>
- GUTIERREZ-BUCHELI, L., KİDMAN, G., & REİD A. (2022). Sustainability in engineering education: A review of learning outcomes. *Journal of Cleaner Production*, 330, 129734.
- İLMAVİRTA, V., SALMINEN, H., İKÄVALKO, M., KAİSTO, H., MYLLYKANGAS, P., PEKKARINEN, E., SEPPÄLÄ H., & APAJALAHTI, T. (2013). Korkeakoulut yhteiskunnan kehittäjinä. Korkeakoulujen yhteiskunnallisen ja alueellisen vaikuttavuuden arviointiryhmän loppuraportti. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisu 5, s. 132.
- İPCC (2022). Summary for Policymakers [H.-O. Pörtner ym. (toim.)]. In: *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press. In Press. [IPCC_AR6_WGII_SummaryForPolicymakers.pdf](https://www.ipcc.ch/report/ar6/wgii/)
- KKA (2007). Korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditointi. Auditointikäsikirja vuosille 2008–2011. Korkeakoulujen arviointineuvosto.
- KKA (2012). Korkeakoulujen laatuajärjestelmien auditointikäsikirja vuosiksi 2011–2017 (2. laitos). Korkeakoulujen arviointineuvosto.
- KARVI (2019). Korkeakoulujen arviointikäsikirja 2019–24. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2019, 19.
- MULÀ, I., TILBURY, D., RYAN, A., MADER, M., DLOUHÁ, J., MADER, C., BENAYAS, J., DLOUHÝ, J. & ALBA, D. (2017). Catalysing Change in Higher Education for Sustainable Development: A Review of Professional

- Development Initiatives for University Educators. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 18, 798-820. doi: 10.1108/IJSHE-03-2017-0043
- NURMI, R. & MAHLAMÄKI-KULTANEN, S. (2015). Ammattikorkeakoulujen pedagogiset strategiat. *Ammattikasvatuksen Aikakauskirja*, 17(3), 24–40.
- NIINILUOTO, I. (2015). Yliopistot ja ammattikorkeakoulut yhteiskunnallisina vaikuttajina: yhteenveto. Teoksessa (OKM toim.): Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015, 13, 11–30.
- OPM (2006a). Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa. Baltic 21E -ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestävä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2005–2014) varten. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006, 6. s. 88.
- OPM (2006b). Korkeakouluopetus kestäväksi. Opas YK:n kestävä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. T. Kaivola ja L. Rohweder (toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2006, 4. s. 212. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80076/opm04.pdf>
- OPM (2008a). Kohti kestävä kehitystä. Pedagoginen lähestymistapa. L. Rohweder ja A. Virtanen (toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2008, 3. s. 147. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-477-1>
- OPM (2008b). Kasvaminen globaaliin vastuuseen. Yhteiskunnan toimijoiden puheenvuoroja. L. Rohweder (toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2008, 40. s.175.
- OPM (2009). Globaalivastuu ja kestävä kehitys koulutuksessa. Kehittämisen ja seurannan tietopohja. A. Virtanen ja T. Kaivola (toim.). Opetusministeriön julkaisuja 2009, 56. s. 220.
- OKM (2015). Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015, 13. s. 276.
- OKM (2019). Strategia 2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019, 12. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-628-7>
- OLSEN, J. P. & MAASSEN, P. (2007). European debates on the knowledge institution: The modernisation of the university at the European level. In *University dynamics and European integration*. ss. 3–22. Dordrecht, Springer.
- PENTTILÄ, T. (2012). Environmental Issues in Business Education Curricula at Finnish Universities of Applied Sciences. Towards a Postmodern Curriculum? *Research Reports 35*. Turku, Turku University of Applied Sciences.
- PUURULA, J., KONST, T., FRIMAN, M., & KOIVUNEN, T. (2022). Suomalaiset korkeakoulut kestävä kehitystä edistämässä. *Ammattikasvatuksen Aikakauskirja*, 23(4), 34–47.
- RITTEL, H.W.J. & WEBBER, M.M. (1973). Dilemmas in general theory of planning. *Policy Sciences*, 4, 155–169.
- ROHWEDER, L. (2001). Ympäristökasvatus ammattikorkeakoulussa. Opetussuunnitelmateoreettisen mallin kehittäminen liiketalouden koulutukseen. *Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis*. A 190.
- SALMINEN, J. (2012). Vastuullisuus nojaa V-tyyliin: kestävä kehityksen edistämisen priorisointi koulutusorganisaatioissa. Teoksessa: Teorioita ja käytäntöjä korkeakoulujen aluekehitystoiminnassa, I. Väänänen, V. Harmaakorpi, A. Raappana (toim.). Lahti University of Applied Sciences, Serie C, Articles, reports and other current publications, part 127, 42–58.
- SAMMALISTO, K., SUNDSTRÖM, A., HOLM, T. (2015). Implementation of sustainability in universities as perceived by faculty and staff: a model from a Swedish university. *Journal of Cleaner Production*, 106, 45–54.
- SALONEN, A. O. & BRADY, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikukasvatus*, 35(1), 4–15. <https://doi.org/10.33336/aik.94118>
- SCOUT, J. & GEELS F.W. (2008). Strategic niche management and sustainable innovation journeys: theory, findings, research agenda, and policy. *Technology Analysis & Strategic Management*, 20(5), 537–554.
- STENSAKER B. (2007). The Relationship Between Branding and Organisational Change. *Journal of High Education Policy and Management*, 19, 1–17. <https://doi.org/10.1787/hemp-v19-art1-en>.
- STÅHL T., KIUKAS C. & WIKSTRÖM-GROTELL C. (2022). Hållbar utveckling i högskolornas styrdokument.

- Arcada Working Papers 1/2022, s. 19.
- UNECE (2005). Strategy for Education for Sustainable Development, Adopted at the High-level Meeting, United Nations Economic Commission for Europe. <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/cep/ac.13/cep.ac.13.2005.1.e.pdf>
- VNK (2015). Yhteiskuntavastuusitumus. Valtioneuvoston kanslia. <https://situmus2050.fi/toimnpidesitoumukset/#/commitmentType=33553&category=organizations>
- WEXLER, M. N. (2009). Exploring the moral dimension of wicked problems. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 29, 531–542.
- YK (2015). United Nations. 17 Goals to Transform Our World. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>